

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד שיעור מורה מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת ויקהל - פקודי תשע"ז:

הערות בדיני בדיקת חמץ

נוסח הברכה לשליח

א. כתב השו"ע בדיני בדיקת חמץ¹ וז"ל: "ואם בעה"ב רוצה יעמיד מבני ביתו בשעה שהוא מברך ויתפזרו לבדוק איש במקומו על סמך ברכה שברך בעה"ב".
ובמהרי"ל כתב בשם המהר"ש, שבאופן כזה לא יברך "על ביעור חמץ", אלא "על מצות ביעור חמץ", אולם באחרונים² כתבו שלא נהגו כך.
ב. ודברי המהר"ש צ"ב, דמה בכך שבעה"ב מוציא אחרים בברכה, מדוע יש לשנות לכן את נוסח הברכה.
ג. והנה במגן אברהם דייק מדברי השלחן ערוך [שכתב שבעה"ב יוציא את שלוחיו בבדיקה] דאם אין בעה"ב בודק כלל יברך השליח, ותמה המג"א מדוע יברך השליח, הרי אין המצוה מוטלת עליו, וכתב שצריך לומר "דמכל מקום מצוה קעביד", ומשמע מדבריו דהטעם ששליח מברך ברכת המצוות כשעושה מצוה בשליחות משלחו, היא משום שאין עליו חובה, מ"מ מעשה מצוה יש כאן.
ד. ובאחרונים כתבו דרכים נוספות בביאור הענין, שהגר"ז³ כתב שמכיון שמדין ערבות [שכל ישראל ערבים זה לזה] מחוייב הוא לדאוג שמשלחו יבער את החמץ, הרי זה כעושה מצוה המוטלת עליו, ובבית מאיר כתב שהשליח מברך בשליחות המשלח, וכן כתב המשנה ברורה⁴.
ה. ונראה לפי זה שמהר"ש אזיל בדרכו של המג"א, וס"ל דהלשון "וציונו על ביעור חמץ" מתאים רק לעושה מצוה שמחוייב בה, אולם הלשון "על מצות ביעור חמץ" משמעותו על המצוה שהצטוו בה כלל ישראל, ולשון זו מתאימה גם לעושה מצוה עבור משלחו⁵.

בדין ברכה במצוה הנעשית ע"י שליח

א. והנה בעיקר הדבר ששליח העושה מצוה צריך לברך, כתב שם המגן אברהם להוכיח מדין מוהל המל את בן חברו, שמברך "על המילה"⁶, ובאחרונים⁷ תמהו ששם מקיים השליח את מצוותו, שהרי אם לא מל אבי הבן מחוייבים בית דין וכל ישראל למול, וא"כ אין משם ראיה לשליח בעלמא.

¹ סימן תל"ב סעיף ב'.

² עיין א"ר ועוד.

³ קונטרס אחרון סימן רס"ג.

⁴ ס"ק י'.

⁵ עיין זה מצינו בדרכי משה בס"ח' שכתב דמנהג אשכנז לברך "על מצות ציצית" משום שבנוסח זה אף מי שלבש טלית קטן הקטנה משיעור לא ברך לבטלה, משום שברך על עיקר החיוב שהצטוו בו כלל ישראל.

⁶ וכמבואר בגמ' שילהי פרק ר"א דמילה.

⁷ הדגול מרבבה והבית מאיר.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

ב. ונראה שסברת המג"א היא, שכל שרוצה אבי הבן לדאוג למילה ולשלוח שליח אליה לא חלה מצוה כלל על ב"ד⁸, ורק כשאין אבי הבן מל חלה חובה על ב"ד וכל ישראל⁹.

ג. ובדגול מרכבה כתב להוכיח כדברי המגן אברהם מדין תרומה, שהתורם בשליחות חברו מברך ברכת המצוות, הרי ששליח מברך.

ד. ולכאן יש לדון קצת האם ראייה זו מוסכמת, דהנה מצינו ב' סוגי ברכות המצוות, ברכה על מצוה מחוייבת כרוב ברכות המצוות, וברכה על מצוה שמהותה להתיר מאיסור כברכת השחיטה וכדו'.

ובברכה שמהותה להתיר מאיסור כתב הט"ז¹⁰ שאין הברכה מוטלת דוקא על עושה המצוה, אלא היא ברכת השבח שאחד מן העומדים צריך לברכה, ואפי' אין עושה המצוה שומע אותה כלל.

ומעתה יש לדון בברכת התרומה, דהנה ברש"י בגיטין¹¹ כתב שאין חובה להפריש תרומה מכל פירות, ורק כשבא לאכול או למכור את הפירות מתחייב להפריש, ולדבריו יש לדון דברכת הפרשת התרומה היא מסוג הברכות שבאים להתיר איסור שברכתם מוטלת על כל ישראל, ואין משם ראייה לשאר ברכות המצוות, [וכן נראה מדברי המגן אברהם¹² שכתב שאף שיש לעמוד בברכת המצוות, בברכת הפרשת תרומה א"צ לעמוד משיון שאין ההפרשה באה אלא להתיר מאיסור טבל, הרי שלכאן למד כנ"ל שברכה זו היא מסוג ברכות השבח על מצוות המתירים איסורים¹³].

⁸ אמנם למהר"ש שכתב בבדיקת חמץ ששליח יברך על מצות ביעור חמץ, ובמילה הלא המוהל מברך על המילה [וכדאיתא בגמ' שבת סוף פרק י"ט], ע"כ יסבור שהמוהל מקיים מצוה מדין ב"ד, וכדעת האחרונים.

⁹ ועיין תשב"ץ חלק ג' סעיף ח', ובביאור הגר"א יו"ד סי' רס"ה ס"ק ל'

¹⁰ יו"ד סי' א' ס"ק י"ז.

¹¹ דף מ"ז; אמנם בט"ז שם כתב להיפך, ועיין רע"א שם.

¹² ריש סי' ח'.

¹³ אמנם עיין שם בביאור הגר"א שחלק עליו בתוקף.